

Chafuen: Vera in svoboda

Bogdan Sajovic, foto: Gregor Pohleven, Bogdan Sajovic

Knjiga Vera in svoboda avtorja Alejandra Chafuena se ukvarja s krščanskimi koreninami tržnega kapitalizma in je slovenskim bralcem dostopna tudi v slovenskem prevodu. Zajema obdobje od Tomaža Akvinskega pa do Adama Smitha.

Alejandro A. Chafuen, avtor knjige in predsednik fundacije Atlas

Prejšnji četrtek je bil v knjigarni Mohorjeve družbe v Ljubljani predstavljen slovenski prevod knjige Vera in svoboda, v kateri avtor Alejandro A. Chafuen raziskuje krščanske korenine tržnega gospodarstva.

Chafuenova knjiga je poleg španskega in angleškega prevoda prevedena tudi v češki jezik, zanjo je predgovor napisal praški nadškof kardinal. K slovenskemu prevodu knjige pa je uvod prispeval predsednik Zbora za republiko dr. Lovro Šturm, nekdanji ustavni sodnik in pravosodni minister, ki

je ravno prejšnji teden dobil evropsko državljansko nagrado.

Alejandro A. Chafuen Chafuen je po rodu iz Argentine in – kot pravi sam – kot večina Argentinec mešanica različnih narodov, njegov dedek je recimo Italijan, babica pa iz Šibenika. Že v mladih letih je zapustil rodno državo in odšel študirat v Združene države Amerike in se tam tudi ustalil. Veren katoličan in navdušenec nad ekonomskimi teorijami Adama Smitha se ni počutil dobro v peronističnem okolju v domovini, v družbi kvazinacionalnega interesa, socialističnega populizma in prikritega protikatolicizma. Vojaške hunte, ki so si v intervalih izmenjavale vodenje države s peronisti, pa niso splošnega stanja duha v državi nič kaj izboljšale, kvečjemu še poslabšale z nacionalistično histerijo.

Mladi Chafuen je tako odšel živeti v San Francisco, kjer se je vpisal na univerzo in študiral pri profesorju zgodovine ekonomije Orestu Popescuju. Navdušenec nad Adamom Smithom (še dandanes pogosto nosi njegov lik na svoji kravati) se je sprl s svojim profesorjem, češ da se ideja prostega trga začneja s Smithom, medtem ko je profesor trdil, da so ideje prostega trga nastale že prej. Spor sta končala tako, da je profesor Chafuen predložil več naslovov knjig, ki so mu razširile obzorje. Končno sta s profesorjem postala tesna prijatelja in Chafuen je bil tudi njegov asistent na fakulteti.

Ekonomski šola v Salamanci Chafuen je začel študirati krščanske avtorje, večinoma duhovnike, ki so prišli v Ameriko že v petnajstem in šestnajstem stoletju. Presenečen je odkril, da so bili prav ti duhovniki, večinoma pripadniki dominikanskega reda, eni prvih, ki so se zavzemali za svobodno trgovino. Razlog je bil sprva čisto praktične narave: te majhne, po celini raztresene kolonije in misijoni so morali za vsako trgovanje med seboj najprej dobiti dovoljenje iz matične domovine, to pa je v najboljšem primeru trajalo mesece, če ne celo leta, pod pogojem seveda, da so bila dovoljenja sploh odobrena.

Na podlagi teh izkušenj je dominikanski duhovnik Francisco de Vitoria konec petnajstega in v začetku šestnajstega stoletja že med študijem na Sorboni začel razvijati

ideje ekonomske svobode, ki so se razširile tudi na področje človekovih pravic in mednarodnega prava. Vitoria, ki se je nato vrnil v Salamanco in tam ustanovil ekonomsko šolo, ki je imela v šestnajstem stoletju sedem tisoč študentov(!), je razvil misel, da človekove pravice, zasebna lastnina in pravica do trgovanja ni miloščina, pač pa te pravice izhajajo iz dejstva, da smo vsi ustvarjeni po božji podobi in imajo te pravice tudi tisti, ki so grešniki, torej tudi nekrščeni. S tem je tudi zagovarjal pravico lastnine za Indijance, nekaj, kar so kolonialne sile zatirale. Prav zaradi tega je edini večji kip v palači Združenih narodov v New Yorku posvečen prav Franciscu de Vitorii. Vitoria in profesorski krog na tedanji Salamanci je skupno s študenti začel analizirati tudi številne druge teme, recimo kaj je pravična tema, kakšna je pravična obdavčitev, ali vlada, ki meša baker med zlato v kovancih, greši ali ne. Ali naj vlada določa cene, plače in najemnine? Ali je pošteno zaračunavati obresti? Glede obresti se je v tedanji Salamanci uveljavilo prepričanje, da jih je prav zaračunavati gleda na tveganje, recimo za pomorska posojila, ker je bila velika verjetnost, da bo denar izgubljen zaradi naravnih vzrokov ali piratskih napadov. Po njihovem mnenju pa ni pravično zaračunavati obresti, vezane na čas posojila – čas pripada Bogu, ne človeku, torej nanj tudi obresti ne bi smele biti vezane.

Vera in svoboda Na podlagi Chafuenovih študij de Vitorie, njegovih sodobnikov in učencev ter ostalih krščanskih avtorjev je nastala knjiga Vera in svoboda. Uvodno besedo k delu je napisal dr. Lovro Šturm:

»Alejandro A. Chafuen, avtor pričujoče knjige, ki pomenljivo govori o krščanskih koreninah tržnega gospodarstva in vzpona moderne družbe, se loteva malo znanih in premalo osvetljenih poglavij iz zgodovine ekonomske misli. V svojem delu nazorno in prepričljivo prikazuje vlogo in prispevek poznih srednjeveških in zgodnjih novoveških sholastičnih moralistov in filozofov, ki so se

Predstavitve slovenskega prevoda knjige v knjigarni Celjske Mohorjeve družbe v Ljubljani. Uvodno besedo je podal dr. Lovro Šturm.

Atlas promovira idejo ekonomskega liberalizma po vsem svetu.

Ni pravično zaračunavati obresti, vezane na čas posojila. Čas pripada Bogu, ne človeku, torej nanj tudi obresti ne bi smele biti vezane.

v svojem času spopadali z novimi pogledi na denar, trgovanje in proizvodnjo. Ob soočanju s stvarnimi izkušnjami so se porajala nova vprašanja in odgovori nanja.

Zgodovinsko obdobje, ki ga zajema Chafuenova knjiga, sega, pogojno rečeno, od smrti svetega Tomaža Akvinskega leta 1274 do izida znamenitega dela Bogastvo narodov (The Wealth of Nations) izpod peresa moralnega filozofa Adama Smitha v letu 1776. To obdobje zaznamuje postopno ugašanje Svetega rimskega cesarstva in nastanek močnih

posamičnih držav. Hkrati s potovanji in odkritji Kolumba, Magelana in drugih raziskovalcev novih obzorij so najprej male, toda vplivne italijanske mestne države Genova, Benetke in Firence, nato pa tedanje velike države Portugalska, Nizozemska, Španija, Francija in Anglija začele iskati poti na Vzhod in v Ameriko. S temi potmi je prišlo v mednarodni trgovini do novega bogastva tako v obliki dragocenih kovin kot tudi do surovin in novih proizvodov. Obenem so nastajale prekomorske kolonije. Kako ovrednotiti in koliko plačati za nove surovine in izdelke? Kakšna naj bo v tem

procesu vloga nove, nastajajoče, a čedalje močnejše države? Kakšni naj bodo obračuni in bilance vseh teh novih dobrin in kako jih plačati? Kako obračunati trgovalne pravice, dobiček, izgubo in pravna jamstva?

To obdobje je mogoče opredeliti kot trgovsko revolucijo, ki ji je sledila industrijska revolucija. Za slednjo velja kot splošno znano, da se je začela v zadnjem četrtletju 18. stoletja v Angliji z izumom parnega stroja in tekstilno industrijo. Moderna doba od takrat naprej je dovolj znana in dokumentirana, manj znano pa je predhodno špansko in portugalsko izhodišče tega velikega zgodovinskega razvojnega premika, vključno z njunimi kolonialnimi območji na Vzhodu in v Novem svetu. Chafuen poudarja pomen takratnih prekomorskih kolonij, v katerih so pri gospodarskem razvoju prevladovali moralni in ekonomski vidiki. Kot zagovornik vsesplošnega svobodnega tržnega gospodarstva razume merkantilistično podlago za bolj liberalno ekonomijo ter poskuse kolonialnih držav za nadzor nad gospodarstvom zaradi lastnih političnih koristi in tudi za ceno, ki so jo morale plačati zaradi takega omejevanja gospodarske rasti.

V času največje španske moči je bila njena trgovina zelo razvejana. Ko sta Francija in Velika Britanija v tem pogledu dosegli

O avtorju knjige

Dr. Alejandro A. Chafuen je bil rojen v Argentini leta 1954, a že od študentskih let živi v ZDA in ima tudi tamkajšnje državljanstvo. Študiral je ekonomijo v San Franciscu, kjer je bil pozneje asistent pri profesorju Orestu Popescuju. Chafuen je bil osebni prijatelj Miltona Friedmana, znanega zagovornika ekonomskega liberalizma. Od leta 1991 je Chafuen predsednik fundacije Atlas, ki deluje na področju širjenja ideje svobodnih trgov po vsem svetu, med višjimi svetovalci fundacije je tudi Slovenka Tanja Štumberger. Chafuen je poleg tega tudi sodelavec Acton Institute, ki se ukvarja z raziskavami religije in svobode, je ustanovitelj in predsednik hispansko-ameriškega centra za ekonomske raziskave (HACER), sodeluje pa tudi z Alliance for Family, kanadskim inštitutom Fraser, špansko Fundacion internacional para la Libertad in venezuelsko CEDICE.

Atlas sponzorira tudi Liberty seminars na Bledu.

► enako stopnjo, je imelo le malo držav toliko raznovrstnih in različnih trgovskih izkušenj, kot so se oblikovale v španskem svetu. Moraliste so obkrožali laiki, ki so sodelovali v različnih poslih, zato so imeli priložnost pridobiti najrazličnejše izkušnje, tako v novem kot v starem svetu. Španski sholastiki so do podrobnosti poznali Aristotelove in Akvinčeve ideje o zdravi pameti ter etiki, ki se je opirala na praktično modrost in bdela nad novimi okoliščinami, nevarnostmi in njihovimi posledicami. Zato so lahko razmišljali široko, obenem pa tudi konkretno. Primeri, ki so jih uporabili, dokazujejo njihovo živo zanimanje za podrobno opisovanje resničnosti.

Posebna, skoraj unikatna vrednost Chafuenove knjige je avtorjev trud, da razloži, kako tesno je moderna ekonomija povezana z etičnimi vprašanji človekovega življenja v sodobni družbi. Avtor v nasprotju z nekaterimi zagovorniki – bodisi skrajno libertarnih na eni ali socialističnih pogledov na drugi strani – meni, da med ekonomsko doktrino in moralnimi poudarki ni nepremostljivega prepada. Nasprotno, tudi v trgu in prav v njem vidi mesto za splošno dobro in za vrednote etičnega življenja. S tega zornega

kota se ukvarja s ključnimi vprašanji na mnogih mestih v svoji knjigi, ko obravnava temeljne pojme, kot so zasebna lastnina, javne finance, denar, trgovina, cena, pravičnost, dobiček, obresti, bančništvo, pravične cene in pravične plače.

Pri vsaki od naštetih tem Chafuen postreže z nazornim prikazom razprav, ki so jih ob praktičnih primerih vodili veliki španski misleci – Francisco de Vitoria, Luis de Molina, Juan de Mariana, Domingo de Soto, Leonardo Lessio, Domingo de Banez, Pedro de Ledesma, če naštejemo le najpomembnejše med njimi. Poleg tega opira Chafuen svoje delo tudi na grške, rimske in srednjeveške klasične pisce – od Aristotela do

Avguština, Tomaža Akvinskega, svetega Antona in svetega Bernarda. Posebej prikaže in poudari vpliv prizadevanj vseh omenjenih piscev na poznejša temeljna dela in spoznanja, ki so jih oblikovali Adam Smith, Samuel von Pufendorf, David Ricardo, Hugo Grotius, Anne-Robert Turgot in drugi temeljni pisci in ustanovitelji moderne ekonomske teorije. Chafuen s posebno pozornostjo vplete v delo tudi velika imena sodobne ekonomske misli svobodnega trga, med katerimi izstopajo Ludwig von Mises, pa tudi Bernard Dempsey s svojimi študijami o oderuštvi in obrestih, Joseph Schumpeter s svojo znamenito zgodovino ekonomske misli, Raymond De Roover in številne papeške enciklike. V svojih zapažanjih in izvajanjih je Chafuen kratek in natančen, predstavi jasno in neposredno veliko ključnega gradiva, kar zahteva bralčevo pozornost in znanje o razvoju ekonomske misli skozi zgodovinsko perspektivo. Prebiranje Chafuenove razprave, polne sholastičnih navedkov, razkrije, da se sodobne liberalne ali kapitalistične ideje o zasebni lastnini, vlogi vlade in davkov, mednarodni in domači trgovini, kvantitativni teoriji denarja in inflaciji, teoriji cen in pravični ceni, monopolu, plačah, dejavnosti bank in obrestih v temeljih ujemajo z razmišljanjem učenjakov iz Salamancake, ki jim moderni ekonomisti dolgujejo veliko več, kot se zdi. To še posebej velja za kvantitativno teorijo denarja, katere predhodniki so bili španski sholastiki, saj so jo brez dvoma imeli priložnost spremljati ob nihanjih cen zaradi zlata, ki je prihajalo iz Amerike.

Besede tržno gospodarstvo, svobodna gospodarska pobuda, gospodarski liberalizem in kapitalizem se v Sloveniji pogosto uporabljajo kot sopomenke. Navkljub vsem slabšalnim oznakam, ki jih marsikje v slovenski družbi povzroča uporaba izraza kapitalizem, je treba jasno poudariti, da danes kapitalizem pomeni družbeni sistem, ki temelji na zasebni lastnini ter na zasebnih proizvodnih sredstvih in ki za učinkovito delitev sredstev uporablja mehanizem oblikovanja cen. Tako lahko vsi ljudje, ki svobodno odločajo o svoji prihodnosti, izbirajo svoje dejavnosti, s tem pa prevzemajo tveganje za morebitni neuspeh ter tudi uživajo v morebitnem dobičku. Ta sistem ima povsod številne nasprotnike in obrekovalce. Večina teh sicer ne zanika, da kapitalizem ustvarja večje bogastvo in blagostanje kot katerekoli drug družbeni sistem, obenem pa ga kritizirajo po etični plati, saj je po njihovem mnenju sistem, ki tako kot kapitalizem temelji na sebičnosti, nemoralen. Povsod je veliko tudi takšnih kritikov kapitalizma, ki skušajo argumente za svoje prepričanje poiskati v evangelijskih vrednotah. Seveda si te razlagajo po svoje in prepričano trdijo, da v luči katoliških vrednot tržno gospodarstvo moralno ni sprejemljivo, to pa jih spet vodi v prepričanje, da kristjan ne more biti kapitalist, še več, da mora biti dober kristjan nujno tudi že socialist.

Chafuen v svoji knjigi ne zapade v nasprotno zmoto in ne trdi, da bi moral biti vsak dober kristjan tudi kapitalist, saj dobro ve, da Cerkev ne vsiljuje in tudi ne more vsiljevati tehničnih rešitev za družbenopolitične ali gospodarske težave, ker ni bila zato ustanovljena, to pa tudi presega njena pooblastila. Pač pa morajo laiki v luči Deklaracije o verski svobodi – to pa je področje Cerkve – izbrati načine za povečanje gospodarske učinkovitosti, ki so po njihovem mnenju nujstreznejši, ob tem pa ohraniti spoštovanje do sočloveka. Knjiga, ki jo bralec drži v rokah, skuša le pokazati, da ne obstaja nobeno nasprotje med krščanstvom in tržnim gospodarstvom, kar pa ni malo. »

Slomškova nedelja v Mariboru

Slovesnosti ob 150. obletnici smrti slovenskega duhovnika, pisatelja, pesnika in pedagoga Slomška (1800–1862), ki ga je papež Janez Pavel II. leta 1999 razglasil za blaženega, so se zgostile prav v tednu pred obletnico. Slomšek je namreč umrl 24. septembra 1862 v Mariboru. Vrhunec obeležja 150. obletnice smrti škofa Antona Martina Slomška je bilo praznovanje Slomškove nedelje v Mariboru, ki se ga je udeležilo več kot 2000 vernikov. Pred mariborsko stolnico je ob Slomškovih relikvijah potekalo molitveno srečanje, nato pa je sledila praznična maša, ki jo je vodil apostolski nuncij v Sloveniji Juliusz Janusz. Janusz je spregovoril o Slomškovi bistrosti, predvsem pa o njegovi svetosti in zaupanju v Boga. Družba, zlasti pa Katoliška cerkev danes po njegovih besedah priznava zasluge tega izjemnega državljana Slovenije, saj ob vsaki priložnosti najdemo zgled iz njegovega življenja, ki jih lahko posnemamo. B. S.

